

Εργαστήριο 5ο

Διαφορετικότητα

Η έννοια της διαφορετικότητας αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα χαρακτηριστικών, τα οποία διαφοροποιούν ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων από τους άλλους. Το φύλο, η ηλικία, η σωματική εμφάνιση, οι προτιμήσεις, οι δεξιότητες, η γλώσσα και η εθνικότητα είναι ορισμένα από αυτά. Γενικά, οι άνθρωποι μπορεί να διαφέρουν μεταξύ τους ως προς κάποια χαρακτηριστικά, αλλά να μοιάζουν σε άλλα. Επίσης, παρά τις όποιες διαφορές τους, όλοι μοιράζονται παρόμοιες ανάγκες και συναισθήματα, έχουν ίση αξία, κοινά δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Η διαφορετικότητα διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του ατόμου. Λειτουργεί ως ερέθισμα για τη δημιουργία και τον εμπλουτισμό της προσωπικής ταυτότητας, δηλαδή της μοναδικότητας του καθενός. Ταυτόχρονα προάγει την κοινωνικοποίηση, τη δημιουργικότητα και τον πολιτισμό. Χωρίς διαφορές η ζωή μας θα έμοιαζε κάπως με εκείνη του μυθικού Νάρκισσου, ο οποίος ήταν τόσο απορροφημένος στο καθρέφτισμα του εαυτού του, που πνίγηκε μέσα του. Έτσι, η αναγνώριση, η αποδοχή, ο σεβασμός και η αλληλοσυμπληρωματική χρήση των ατομικών διαφορών αποτελούν βασικά συστατικά της ψυχικής και της κοινωνικής ανάπτυξης και υγείας, ενώ η έλλειψή τους συμβάλλει στην εμφάνιση ανάλογων προβλημάτων. Το φαινόμενο του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο είναι ένα από αυτά.

Το φαινόμενο αυτό είναι εξ ορισμού θεμελιωμένο στη διαφορετικότητα, κυρίως σε διαφορές δύναμης (σωματικής, ψυχολογικής ή κοινωνικής) ανάμεσα στο θύτη και στο θύμα, όπου ο πρώτος βρίσκεται σε πλεονεκτικότερη θέση και κάνει συστηματική κατάχρηση αυτής της δύναμης εις βάρος του δεύτερου. Δηλαδή στον εκφοβισμό και στη βία στο σχολείο η διαφορετικότητα αναγνωρίζεται, αλλά προσβάλλεται απροκάλυπτα. Η συμπεριφορά αυτή συνήθως εκφράζει συγκεκριμένες αντιλήψεις και στάσεις γύρω από τη διαφορετικότητα, όχι μόνο από την πλευρά του θύτη, αλλά και από την ευρύτερη σχολική κοινότητα, ιδίως από την ομάδα των συνομηλίκων. Σύμφωνα με έρευνες, ο εκφοβισμός και η βία στο σχολείο τείνουν να συμβαίνουν εις βάρος παιδιών που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες, παρουσιάζουν σωματικές

αναπηρίες ή ψυχολογικές δυσκολίες και τα οποία γενικά διαφέρουν κατά κάποιον τρόπο όχι μόνο από το θύτη (ή τους θύτες) αλλά και από την πλειονότητα των μαθητών. Συχνά τα παιδιά αυτά δεν είναι δημοφιλή, ενώ η διαφορετικότητά τους αντιμετωπίζεται από το σύνολο σαν περίεργη, τρομακτική ή υποδεέστερη. Ως αποτέλεσμα, οι διαφορετικοί μαθητές αποδυναμώνονται ψυχικά και κοινωνικά.

Έτσι γίνονται εύκολοι στόχοι συμπεριφορών εκφοβισμού και βίας.

Γενικά, ο τρόπος με τον οποίο τα παιδιά διαχειρίζονται τη διαφορετικότητα επηρεάζεται από πλήθος κοινωνικών παραγόντων, όπως οι στάσεις της οικογένειας, τα κοινωνικά στερεότυπα και οι προκαταλήψεις. Επιπλέον, επηρεάζεται από τα εξελικτικά τους χαρακτηριστικά και από τη δυναμική των σχέσεων με τους συνομηλίκους στο χώρο του σχολείου. Τα παιδιά σχολικής ηλικίας δεν είναι ακόμα κατασταλαγμένα, διαφοροποιημένα και αυτόνομα ως προς τη δική τους προσωπική ταυτότητα. Γι' αυτό και για να αυτοπροσδιοριστούν, να αντλήσουν αξία και να νιώσουν ασφάλεια, στρέφονται προς τους συνομηλίκους. Καθώς το σχολείο είναι μια μεγάλη και μη ελεγχόμενη ομάδα, τείνουν να δημιουργούνται μικρότερες ομάδες (παρέες) με κριτήριο τις ομοιότητες μεταξύ των μελών (κοινές προτιμήσεις και στόχοι). Αυτά τα κοινά στοιχεία είναι καθοριστικά για τη δημιουργία και τον προσδιορισμό της ταυτότητας τόσο της ομάδας, όσο και των μελών της. Με τον τρόπο αυτό λειτουργούν συνεκτικά για τα μέλη της ομάδας (ενδο-ομάδα), διαφοροποιώντας την από άλλες ομάδες (εξω-ομάδες). Σε πολλές περιπτώσεις, η ενδο-ομάδα μπορεί να επιβεβαιώνεται μέσα από τον εντοπισμό των «άλλων» και το διαχωρισμό από αυτούς. Όσο πιο ανασφαλής είναι η ταυτότητα της ενδο-ομάδας, τόσο πιο συγκρουσιακή και εχθρική θα είναι η σχέση της με την εξω-ομάδα.

Άλλοτε μεμονωμένα παιδιά, τα οποία συνήθως διαφέρουν από τα υπόλοιπα ως προς κάποιο χαρακτηριστικό, όπως αυτά που προαναφέρθηκαν, τοποθετούνται στο ρόλο του «εξιλαστήριου» θύματος και όλη η παραπάνω δυναμική εκτονώνεται προς αυτά. Ένα τέτοιο κλίμα μπορεί να οδηγήσει στο να μην τολμά κανένας τελικά να διαφέρει ή να διαφοροποιείται από τους άλλους, ιδίως από τους πιο «δυνατούς», από φόβο μήπως γίνει στόχος. Η λογική αυτή χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό τους «παρατηρητές» περιστατικών εκφοβισμού και βίας στο σχολείο οι οποίοι δεν τολμούν να πάρουν θέση και να δράσουν υποστηρικτικά προς το θύμα, ακόμα κι αν αισθάνονται πως θα έπρεπε.

Σε κάθε περίπτωση, η ευαισθητοποίηση και η παιδεία των μαθητών σε θέματα διαφορετικότητας αποτελούν σημαντικές συνιστώσες της αντιμετώπισης και της πρόληψης του φαινόμενου του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο.

A. ΣΤΟΧΟΙ

1. Να καλλιεργηθεί η δυνατότητα των μαθητών να εντοπίζουν τις ομοιότητες και τις διαφορές των ατόμων.
2. Να ενθαρρυνθεί η αποδοχή της διαφορετικότητας των ατόμων.
3. Να καλλιεργηθεί η δυνατότητα να χρησιμοποιούν αλληλοσυμπληρωματικά και δημιουργικά τη διαφορετικότητα.

B. ΜΕΘΟΔΟΣ

1. Παιχνίδια λόγου και κίνησης που εστιάζουν (α) σε ομοιότητες και διαφορές και (β) στην αλληλοσυμπληρωματικότητα των παικτών.

2. Παρατήρηση.
3. Συζήτηση.

Γ. ΥΛΙΚΑ - ΜΕΣΑ

1. Καρέκλες (τάξης).
2. Πίνακας.
3. Χαρτιά και μολύβια για όλους.
4. Βιντεοπροβολέας ή DVD player και οθόνη.
5. Προτείνεται 10' απόσπασμα (από 00'13 έως 00.23) της ταινίας «Τα Παιδιά του Παραδείσου» (HYPERLINK «<http://www.in.gr/ath/cine/article646.asp>» Majid Majidi, Ιράν, 1999) με θέμα τη ζωή ενός παιδιού από άλλη χώρα.

Δ. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Δραστηριότητα 1n – Εισαγωγή

5'

Ο εκπαιδευτικός κάνει μια εισαγωγή και σύνδεση με το προηγούμενο Εργαστήριο. Για παράδειγμα, εξηγεί ότι η ανάγκη να μπαίνουμε ο ένας στη θέση του άλλου και να δείχνουμε αλληλεγγύη προκύπτει από το αναπόφευκτο γεγονός ότι οι άνθρωποι δεν είμαστε ολόιδιοι μεταξύ μας και πως με αυτό ακριβώς θα ασχοληθούμε σήμερα.

Δραστηριότητα 2n

30'

1. Ζητήστε από τους μαθητές να σχηματίσουν με τις καρτέκλες τους έναν κύκλο. Εσείς παραμένετε εκτός κύκλου.
2. Ξεκινήστε το παιχνίδι ζητώντας από τους μαθητές να αλλάξουν θέσεις μεταξύ τους «μόνο όσοι φορούν, π.χ., τζιν παντελόνι». Ο όρος του παιχνιδιού είναι ότι κανένας δεν πρέπει να καθίσει στη θέση όπου ήταν πριν. Συνεχίστε ζητώντας να αλλάξουν θέση «όσοι φορούν γυαλιά», «όσοι έχουν ξανθά μαλλιά», «όσοι αντιπαθούν τα μαθηματικά», «όσοι γεννήθηκαν στην Αθήνα» κ.ο.κ. Οι οδηγίες μπορεί να δίνονται με διάφορους ρυθμούς, ώστε να υπάρχει παλμός.
3. Μετά από λίγο αφαιρέστε από τον κύκλο μία καρτέκλα. Κάποιος μαθητής θα μείνει όρθιος στο κέντρο του κύκλου και αυτός θα συνεχίσει το παιχνίδι, προσπαθώντας με τις οδηγίες του να σκώσει τους άλλους ώστε να καθίσει αυτός. Έτσι, αρκετοί μαθητές έχουν τη δυνατότητα να αναλάβουν το ρόλο του συντονιστή.
4. Σημάνετε τη λήξη του παιχνιδιού. Βάλτε πίσω την καρτέκλα που λείπει και ζητήστε από τους μαθητές να καθίσουν.
5. Ανοίξτε ομαδική συζήτηση, βασισμένη στις ακόλουθες ερωτήσεις:
  - ◇ Ποια είναι τα κοινά χαρακτηριστικά της ομάδας μας; Π.χ., σε ποια οδηγία

- σκώθηκαν όλοι; Σε τι μπορεί να μοιάζουν οι άνθρωποι;
- ◇ Ποια είναι τα θετικά στοιχεία στο να έχουμε κοινά χαρακτηριστικά;
- ◇ Υπάρχουν αρνητικά στο να έχουμε μόνο κοινά χαρακτηριστικά;
- ◇ Τι είδους διαφορές μπορεί να έχουν οι άνθρωποι μεταξύ τους; (σωματικά χαρακτηριστικά, γλώσσα, ηλικία, φύλο κ.ο.κ.)
- ◇ Πρόκειται πάντα για διαφορές που φαίνονται; Π.χ., οι απόψεις, τα συναισθήματα κτλ. δε φαίνονται.
- ◇ Πώς αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι συνήθως τη διαφορετικότητα; (Μας φοβίζει; Μας θυμώνει; Έχουμε προκαταλήψεις;)
- 6. Ολοκληρώνετε τη δραστηριότητα ζητώντας από τους μαθητές να συμπληρώσει ο καθένας σε ένα χαρτί όμοια και διαφορετικά πράγματα που αρέσουν σε αυτόν και στον διπλανό του.

Δραστηριότητα 3n

25'

- Προβάλλετε το επιλεγμένο δεκάλεπτο απόσπασμα της ταινίας «Τα Παιδιά του Παραδείσου» (HYPERLINK «<http://www.in.gr/ath/cine/article646.asp>»Majid Majidi, Ιράν, 1999), που δείχνει στιγμιότυπα της καθημερινής ζωής δύο παιδιών μιας ξένης χώρας με πολλά και διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία από τη δική μας. Στη συνέχεια ανοίγεται συζήτηση με τα παιδιά αλλά και μεταξύ τους, βασισμένη στις ακόλουθες ερωτήσεις:
- ◇ Τι κοινό έχετε με αυτά τα παιδιά;
  - ◇ Με ποιους ζουν, σε τι είδους σπίτι;
  - ◇ Πού πηγαίνουν σχολείο, πώς είναι το σχολείο τους;
  - ◇ Πώς φαντάζεστε την καθημερινότητά τους; Ποια είναι η δική σας καθημερινότητα; Υπάρχουν κοινά σημεία και διαφορές;
  - ◇ Τι πιστεύετε ότι θα ήθελαν να κάνουν αύριο; Ποιες είναι οι ελπίδες, τα όνειρα και οι φιλοδοξίες αυτών των παιδιών για το επόμενο έτος; Όταν θα μεγαλώσουν;
  - ◇ Αν μιλούσατε την ίδια γλώσσα, τι θα ρωτούσατε αυτά τα παιδιά; Και τι θα θέλατε να σας ρωτήσουν εκείνα;
  - ◇ Πιστεύετε ότι τελικά θα σας ενδιέ-

φερε να γνωριστείτε καλύτερα και να κάνετε παρέα; Πιστεύετε ότι, παρά τις διαφορές σας, έχετε και κάποια κοινά; Συνοψίστε τη συζήτηση βάσει των απαντήσεων των μαθητών. Εισάγετε με διαλεκτικό τρόπο τον ορισμό της διαφορετικότητας, έχοντας κατά νου να τονίσετε ότι η διαφορετικότητα δεν αποκλείει τις ομοιότητες, ότι δε σημαίνει ανισότητα και ότι είναι χρήσιμη, γιατί μας προσθέτει γνώσεις και εμπειρίες, δηλαδή μας κάνει πιο πλούσιους.

Σημείωση: Αν υπάρχει ενδιαφέρον και διαθέσιμος χρόνος εκτός Εργαστηρίου, συνιστάται να προβληθεί ολόκληρη η ταινία.

Δραστηριότητα 4n

25'

Ο εκπαιδευτικός αναφέρει στα παιδιά: «Μπορούμε τώρα να παίξουμε ένα πολύ ωραίο παιχνίδι όπου ο ένας θα συμπληρώνει τον άλλο». Οι μαθητές κάθονται σε κύκλο. Ο εκπαιδευτικός γράφει ως τίτλο στον πίνακα τη φράση «Πάω ταξίδι, αλλά πρώτα πρέπει να πλύνω τα παράθυρα». Ένας μαθητής-παίκτης αρχίζει το παιχνίδι λέγοντας τη φράση «Πάω ταξίδι, αλλά πρώτα πρέπει να πλύνω τα παράθυρα» και ταυτόχρονα δείχνει με κίνηση πώς «πλένει τα παράθυρα». Κάθε επόμενος παίκτης επαναλαμβάνει αυτά τα αρχικά λόγια και την κίνηση, και μετά προσθέτει κάτι δικό του με μία ανάλογη κίνηση. Π.χ., ο 2ος παίκτης λέει και πράττει: «Πάω ταξίδι, αλλά πρώτα πρέπει να πλύνω τα παράθυρα» και «να λούσω τα μαλλιά μου». Ο 3ος παίκτης: «Πάω ταξίδι, αλλά πρώτα πρέπει να πλύνω τα παράθυρα» και «να φάω παγωτό» κ.ο.κ. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα τις ενέργειες που προσθέτει κάθε παίκτης με τη σειρά (ώστε να τις θυμούνται οι μαθητές στο τέλος). Η σειρά γίνεται όλο και πιο μεγάλη. Στο τέλος όλη η ομάδα επαναλαμβάνει τη σειρά φράσεων και κινήσεων μαζί. Κλείνοντας, ο εκπαιδευτικός υπογραμμίζει το νόημα του παιχνιδιού που είναι να βιώσουν οι μα-

θητές πόσο διασκεδαστικό και εμπλουτιστικό είναι για τους ανθρώπους να καταφέρνουν να αποδέχονται και να χρησιμοποιούν τις διαφορές αλληλοσυμπληρωματικά.

Ε. ΣΥΝΟΨΗ – ΚΛΕΙΣΙΜΟ

10'

Τελειώνουμε τη συνάντηση με ομαδική συζήτηση και ζητάμε από τα παιδιά να την αξιολογήσουν. Ρωτάμε τα παιδιά: «Τι σας άρεσε περισσότερο από αυτά που κάναμε σήμερα, τι δε σας άρεσε ή τι σας δυσκόλεψε, πώς θα χαρακτηρίζατε τη σημερινή μας δουλειά;» Ο εκπαιδευτικός εκφράζει και αυτός τη δική του άποψη, σκέψη, συναίσθημα.

Ανανεώνουμε το ραντεβού μας για την επόμενη συνάντηση ενημερώνοντας εν συντομία τα μέλη της ομάδας για τις δραστηριότητες της επόμενης συνάντησης, η οποία έχει ως θέμα την «Κατανόηση του φαινομένου του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο: οι ρόλοι των εμπλεκόμενων».